



## ПАМ'ЯТІ ПРОФЕСОРА ВОЛОДИМИРА ІВАНОВИЧА ЧОПИКА



3 грудня 2015 року відійшов у вічність Володимир Іванович Чопик – відомий український ботаник, доктор біологічних наук, професор, дійсний член Академії наук вищої школи України, «Соросівський професор», знаний фахівець з вивчення флори Українських Карпат. Його численні наукові публікації, зокрема найвідоміша фундаментальна праця «Високогірна флора Українських Карпат» (1976), отримали високу оцінку фахівців, а сама монографія, в якій детально проаналізовано питання ендемізму флори Карпат, і досі вважається одним із найкращих вітчизняних флористичних зведень про рослини карпатського регіону. З іменем В.І. Чопика пов'язано цілеспрямоване вивчення рідкісних видів рослин України. За результатами цих досліджень він опублікував дві монографії – «Рідкісні рослини України» (1970), «Редкие и исчезающие растения Украины» (1978), а у співавторстві із зоологами – довідник «Редкие и исчезающие растения и животные Украины» (1988). Володимир Іванович був ініціатором та основним автором першого видання «Червоної книги Укра-

їнської РСР» (1980), співавтором першого (1978) і другого (1984) видань «Красной книги СССР». Разом з академіком АН СРСР А.Л. Тахтаджяном він брав участь у підготовці зведення для території СРСР про рідкісні й ендемічні види флори Європи. Вчений активно розвивав нові наукові напрямки у фітосозології – аутфітосозологію та синфітосозологію.

В.І. Чопик зробив значний внесок у розвиток вітчизняної географії рослин. Разом із професором М.І. Котовим він написав перший нарис історії цієї галузі ботаніки в Україні (1985). Під науковим керівництвом Володимира Івановича вийшла перша монографія із запланованого ним багатотомного видання «Хорология флоры Украины» (1986), в якій здійснено піонерне для України картування судинних рослин сітковим методом, що почав активно застосовуватися в Західній Європі. На жаль, через низку об'єктивних і суб'єктивних обставин це видання не було продовжене. Як знаний фахівець з картування рослин Володимир Іванович очолював український сектор міжнародного ботаніко-географічного проекту «Atlas Florae Europaeae».

Володимир Іванович Чопик народився 4 червня 1929 року в старовинному, мальовничому селі Теремля Тячівського району на Закарпатті. Після закінчення Ужгородського державного університету (УЖДУ), спеціалізуючись у ботаніці, недовго працював у ботанічному саду УЖДУ. Тут він познайомився з багатьма відомими на той час ботаніками, зокрема, академіком АН СРСР В.Б. Сочавою, майбутніми професорами В.Г. Хржановським, В.І. Барбаричем, що в подальшому позначилося на науковому житті В.І. Чопика. Від 1954 року він навчається в аспірантурі Інституту ботаніки АН УРСР, де під керівництвом М.І. Котова підготував і в 1958 році успішно захистив кандидатську дисертацію на тему «Флора й рослинність західної частини Українських Карпат». Нетривалий час Володимир Іванович працював співробітником-консультантом Відділення біології Президії Академії наук УРСР. Згодом перейшов до Центрального республіканського ботанічного саду АН УРСР (нині – Національний

ботанічний сад імені М.М. Гришка НАН України), на посаду старшого наукового співробітника. Там він завершив розпочате професором О.І. Соколовським створення ботаніко-географічної ділянки «Карпати». Вчений творчо, із захопленням підійшов до цієї справи, привозив із експедицій численні саджанці та насіння для поповнення колекції, збирав гербарій, який тепер зберігається в колекціях Національного ботанічного саду імені М.М. Гришка НАН України (*KWH*), Інституту ботаніки імені М.Г. Холодного НАН України (*KW*), Ботанічного інституту імені В.Л. Комарова РАН (*LE*) та в деяких інших колекціях.

Від 1967 року В.І. Чопик – старший науковий співробітник Інституту ботаніки АН УРСР, де згодом став заступником директора з наукової роботи (1969–1970). У 1976–1978 роках очолював відділ систематики та географії вищих рослин. У стінах Інституту вчений активно долучився до вивчення флори Карпат і видання «Визначника рослин Українських Карпат» (1977). У межах цього регіону В.І. Чопик детально досліджує видовий склад флори, аналізує реліктові й ендемічні елементи, на основі чого висуває оригінальну гіпотезу про флорогенетичні зв'язки, походження та шляхи формування високогірної флори. Для з'ясування її генезису Володимир Іванович здійснює численні експедиції до Чехословаччини та Польщі, де вивчає флору Західних Карпат, а також на Кавказ, у Середню Азію та в інші регіони СРСР. Величезний фактичний базис і глибокі теоретичні розмірковування стали основою докторської дисертації «Аналіз високогірної флори Українських Карпат», яку Володимир Іванович успішно захистив у 1973 році.

Саме під керівництвом В.І. Чопика в Інституті ботаніки АН УРСР невдовзі було опубліковано «Визначник рослин Українських Карпат» (1977). У цьому виданні, крім опрацювання численних таксонів, Володимир Іванович по-новому розробив завдання та принципи флористичного районування Карпатського регіону, оскільки існуючі на той час схеми ботанічного поділу Карпат не відповідали фактичним відомостям про видовий склад флори Східних Карпат. Карпатську флору він вивчав упродовж усього свого життя. Яскравим підтвердженням цього є публікація вже на схилі літ, незадовго до своєї смерті, у співавторстві з М.М. Федорончуком монографії «Флора Українських Карпат» (2015). Власне, це друге, дещо перероблене та доповнене видання «Визначника рослин Укра-



В.І. Чопик – завідувач відділу систематики та географії вищих рослин. 1978 рік

їнських Карпат», таксономічний склад якого збільшено на 520 видів. Заповітною мрією Володимира Івановича було прагнення об'єднати зусилля ботаніків Західної та Центральної Європи (Польщі, Словаччини, Румунії, Угорщини) та України – для створення «Хорологічної флори Карпат» як єдиної фізико-географічної та флорогенетичної гірської системи. Сподіваємося, що цей задум з часом буде зреалізований.

За рекомендацією професора О.І. Толмачова в 1972 р. В.І. Чопик ввійшов до авторського колективу науковців із тридцяти європейських країн для реалізації багатотомного загальноєвропейського видання «Atlas Florae Europaeae», де він, як науковий консультант Комітету з картування флори Європи та голова колективу українських ботаніків, працював до останніх днів, а саме, до підготовки 17-го тому цього фундаментального видання, який незабаром має вийти друком.

Володимир Іванович Чопик активно підтримував творчі зв'язки з відомими іноземними колегами-ботаніками – Й. Досталем, Й.Л. Голубом (Чехія), Я. Футаком (Словаччина), професорами Я. Корнасьом, К. Заржицьким і З. Денисюком (Польща), Ш. Яворкою, Р. Шоу (Угорщина), Б. Китановим (Болгарія), А. Кронквістом (США), В.М. Тихомировим, Р.В. Камелінім (Росія) та багатьма іншими.

Від 1978 р. професор В.І. Чопик переходить на педагогічну роботу: очолює кафедру ботані-

ки (протягом деякого часу – кафедра вищих рослин) Київського державного університету імені Т.Г. Шевченка, згодом стає деканом біологічного факультету цього університету, а пізніше працює професором кафедри. Тут під його керівництвом починається вивчення флори Середнього Придніпров'я, підсумком чого став випуск «Конспект флори Середнього Придніпров'я» (1998), підготовлений спільно з колегами. Від 2004 року Володимир Іванович стає завідувачем кафедри екології Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна», в подальшому – професором кафедри Національного педагогічного університету імені М. Драгоманова та керівником кафедри екології та фізіології рослин Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії імені Тараса Шевченка, де самовіддано працював до останніх днів.

Як визнаного фахівця з класичної ботаніки, екології, географії рослин, охорони природи Володимира Івановича запрошували читати лекції до багатьох вищих навчальних закладів в Україні та Європі: Тернопільського, Волинського, Латвійського, Тбіліського, Братиславського університетів. Його лекції відзначалися глибокими теоретичними узагальненнями, фаховістю, широкою ерудицією, яскравим викладом матеріалу. Студенти високо цінували його лекції, які він виголошував вишуканою, багатобарвною українською мовою, з умілим використанням власного досвіду і світових досягнень. Любов до природи, пристрасть до експедицій, вражаюча працездатність, оптимізм, знання багатьох іноземних мов (чеська, угорська, французька, латинська), високий інтелект завжди викликали захоплення в студентів, його учнів і колег.

Володимир Іванович виховав цілу плеяду висококваліфікованих спеціалістів-ботаніків і педагогів, зокрема трьох докторів і 18 кандидатів наук. Загальний стаж його науково-педагогічної роботи – понад шістьдесят років!

Учений проводив активну науково-організаційну діяльність, був членом міжнародного Комітету з картування флори Європи, президії Українського ботанічного товариства та Українського товариства охорони природи, відповідальним редактором

і рецензентом багатьох наукових журналів і тематичних збірників, членом спеціалізованих наукових рад тощо. У 1960-х роках у газеті «Вечірній Київ» Володимир Іванович вів рубрику «Природа і людина», а в 1980-х – був автором сценаріїв і ведучим програми «Дивосвіт» на Українському телебаченні. Відчуваючи відповідальність за майбутній розвиток освіти в незалежній країні, вчений і педагог активно долучився до творення Академії наук вищої школи України, де від 2003 р. був Головним ученим секретарем і членом президії.

Звістка про відхід з життя Володимира Івановича глибоко засмутила багатьох його колег і друзів як в Україні, так і далеко за її межами, які в своїх листах висловили співчуття, підкреслили значення досліджень В. І. Чопика. Зокрема, голова Секретаріату «Атласу флори Європи» професор Пертті Уотіла (м. Хельсінкі, Фінляндія) зазначив, що професор Чопик був одним із тих, хто працював у проєкті «Атласу» понад 40 років, від самого початку, з першого тому; він багато зробив для того, аби картографічна інформація про рослини України стала надбанням світової наукової спільноти. Відзначаючи наукові здобутки Володимира Івановича, заступник директора Ботанічного інституту імені В.Л. Комарова РАН (м. Санкт-Петербург, РФ) Д.В. Гельтман особливо підкреслив його значущі заслуги в організації та розгортанні робіт з охорони природи. Адже те, що нині сприймається як щось звичне та зрозуміле (Червоні книги і списки, спеціальні заходи зі збереження рідкісних видів тощо), у 1960–1970-х роках було новою справою, і необхідність цього треба було аргументовано обґрунтовувати.

Світла пам'ять про Володимира Івановича Чопика – відомого вченого, прекрасного педагога, інтелігентну людину енциклопедичних знань, широко ерудованого в різних галузях культури, активного борця за чистоту української мови, справжнього патріота України назавжди залишиться в наших серцях.

*М.М. ФЕДОРОНЧУК, А.П. ІЛЬІНСЬКА,  
В.В. ПРОТОПОПОВА, М.В. ШЕВЕРА,  
С.Л. МОСЯКІН, І.І. ЧОРНЕЙ, А.В. ЄНА*